

התנועה למשילות
ודמוקרטיה

דו"ח נב"ת"ס 5/15

**התנהלות הפרקליטות מול המרכז
הלאומי לרפואה משפטית**

נייר עמדה

מוגש בפני ועדת החוקה של הכנסת

סיון תשע"ז, מאי 2017

דו"ח נציב תלונות הציבור על מייצגי המדינה בערכאות (נבת"ם) מס' 5/15, שעסק ביחסי הפרקליטות עם עובדי המכון לרפואה משפטית (להלן: "המכון"), והממצאים העולים ממנו מציירים תמונה עגומה של תרבות ארגונית קלוקלת הנוהגת בפרקליטות, ואשר גרמה והשפיעה על אופן התנהלות הפרקליטים מול המכון לרפואה משפטית ומול הסניגורים המייצגים חשודים בתיקים פליליים.

הדו"ח עוסק בביקורת מערכתית על הפרקליטות, שהחל בעקבות בירור תלונה. את הגירסה הראשונה של הדו"ח הכינה הנציבה הקודמת, כב' נשיאת בית המשפט המחוזי בדימוס, הילה גרסטל. בעקבות היעדר שיתוף פעולה של הפרקליטים עם הנציבה, ועתירה שהוגשה לבג"ץ נגד פרסום הדו"ח, הכין הנציב הנוכחי, כב' השופט בדימוס דוד רוזן, את הגירסה הסופית שפורסמה.

- מסקנות הדו"ח מובילות לחשש ממשי כי אזרחים חפים מפשע הורשעו על לא עוול בכפם, תוך עיוות בחומר הראיות והסתרת חומרים שיכלו להוביל לזיכוי מהסנגוריה. בנסיבות אלה, ניתן לומר כמעט בוודאות שכיום יושבים בבתי הכלא בישראל אנשים חפים מפשע, שיכולתם לזכות למשפט הוגן בהתאם להוראות החוק, נשללה עקב התרבות הארגונית בפרקליטות ועקב ביצוע שינויים תמוהים בחוות דעת של המכון לרפואה משפטית, אשר הוסתרו מהסניגורים ומבית המשפט.

- מהדו"ח, ומהתנהלות בכירי הפרקליטות ומשרד המשפטים סביבו וסביב פרסומו מצטיירת תמונה מדאיגה של גיבוי ארגוני הניתן לבכירי משרד המשפטים והפרקליטות, גם כאשר ישנו חשש ממשי שסרחו ופעלו בניגוד לדין.

- יש להצר על כך שבעקבות הוצאת הביקורת המערכתית מהנציבות, במהלך חקיקת חוק נציבות תלונות הציבור על מייצגי המדינה בערכאות, תשע"ו-2016, אין כיום גוף שיבצע ביקורת מערכתית שכזו, ומדובר למעשה בדו"ח האחרון.

נקודה אחרונה זו מטרידה ביותר שכן הן הנציבה לשעבר גרסטל, והן הנציב הנוכחי רוזן, תמימי דעים באשר לתרבות הארגונית הלקויה של הפרקליטות. בירור תלונות פרטני אינו הדרך האופטימלית לתקן תרבות ארגונית לקויה ולהמליץ על שינויים בה. ייתכן ויש בכך בכדי להסביר את ההתנגדות העיקשת של הפרקליטות ובכיריה לקיומה של ביקורת שכזו.

אנו קוראים לחברי הוועדה הנכבדים לדרוש הקמת צוות לבדיקת מקרי עבר של חפים מפשע שהורשעו, לפעול ליישום המלצות הדו"ח מכאן ולהבא ביחס למכון וביחס לפרקליטות, ולתת את הדעת על התרבות הארגונית של הפרקליטות, הסובלת מליקויים חמורים, דבר שמדגיש את החסר בביקורת מערכתית שהושמטה בהליכי חקיקת חוק הנציבות.

יש לתקן את הטעון תיקון, בחקיקה ובפיקוח פרלמנטרי הדוק.

להלן יפורטו עיקרי הדברים:

ראשיתו של דו"ח נבתי"ם 5/15 עוד בשנת 2015, בתקופת כהונתה של נציבת נבתי"ם הקודמת, השופטת בדימוס הילה גרסטל, בתלונה פרטנית שהתקבלה בנציבות הביקורת ע"י נפגעת/ת של התנהלות הפרקליטות ויחסי הפרקליטים ועובדי המכון לרפואה משפטית. עקב מאפיינים מערכתיים שהתגלו בהתנהלות הפרקליטות ביחסם עם עובדי המכון, פתחה הנציבה (בדימוס) גרסטל בבדיקה מערכתית ומקיפה, וביום 14.1.16 שלחה לתגובת פרקליט המדינה את טיוטת דו"ח 5/15.

בעקבות קבלתו של דו"ח הביקורת אצל הפרקליטים המוזכרים בו, פנו הללו לבג"ץ בעתירה להימנע מלפרסם את הדו"ח. במקביל לעתירה, נידונה **הצעת חוק נציבות תלונות הציבור על מייצגי המדינה בערכאות**, תשע"ו-2016 בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, אשר פורסם ברשומות בנוסחו הנוכחי בחודש אוגוסט 2016, והסדיר את סמכויות הנציבות ודרכי עבודתה.

ביום 8.12.16 ניתן פסק דין בבג"ץ שהורה על פרסום הדו"ח בכפוף להחלת מספר הגנות והשמטת שמות הפרקליטים הנזכרים בו, תוך שבית המשפט מצוין את החשיבות של קיום ביקורת **מערכתית** ושל פרסום מסקנות הגוף המבקר לציבור.

ביום 25.1.17 שלח הנציב החדש, השופט (בדימוס) דוד רוזן, בעקבות פסיקת בית המשפט, את החומרים שעמדו בבסיס הדו"ח למבוקרים על מנת לקבל את תגובתם, וכן זימן אותם לשימוע שבעקבותיו פורסם דו"ח נבתי"ם 5/15 בנוסחו הנוכחי.

כשלים חמורים ותרבות ארגונית לקויה בעבודת הפרקליטות

עיון בדו"ח הנבתי"ם 5/15 מעלה שורה ארוכה של בעיות מערכתיות וחששות ממשיים בנוגע לאופן התנהלות הפרקליטות, וכאשר מצרפים את הדברים לאופן בוא התנהלה הפרקליטות סביב פרסום הדו"ח, חקיקת חוק הנציבות והניסיונות לטפל בכשלים שעלו בדו"חות עבר של הנבתי"ם, מצטיירת תמונה עגומה למדי, אותה נפרט להלן:

התנהלות לקויה של התביעה מול הסנגוריה

בדו"ח נמצא¹ כי **באופן שגורתי** נמנעו בפרקליטות מהעברת חומרי חקירה לסניגורים, ובכך יצרו פער מבני וחוסר סימטריה אל מול ההגנה. לעתים השתמשו בפרקליטות בחומרים חסויים, שהובאו לידיעת הפרקליט המטפל באופן לא חוקי, תוך פגיעה בפרטיותם של חשודים אחרים ושל נפגעי עבירה, בכדי לקעקע את אמינות העדים המומחים מטעם ההגנה.

התנהלות זו הגדילה את הפער, הגדול גם כן, שבין ההגנה לתביעה, ומנעה לעיתים מנאשמים מידע שיכול היה להוביל לזיכויים. דוגמא למקרה כאמור מתואר בדו"ח, כאשר לא הועבר לנאשם

¹ עמ' 10 – 14 לדו"ח.

ולסגורו סיכום התייעצות של הפרקליט המטפל עם מומחי המכון, אשר במסגרתו קבעו המומחים כי לא ניתן לשלול את גרסת הנאשם. **הפרקליט אמנם ערך תרשומת של הפגישה, אולם לא העבירה לסגור, ואף כתב לו כי "לא התווסף כל חומר חקירה בתיק, אשר על התביעה להעביר להגנה"**. בדיעבד אף התברר כי הפרקליט המטפל הורה לצוות המכון להסיר מחווי"ד שהוגשה לבית המשפט איזכורים לקיומו של מסמך סיכום הפגישה (ראו עמ' 53 לדו"ח).

שינוי ראיות ועיוות העובדות כדי להוביל להרשעה

בדו"ח בגרסתו הקודמת נמצא כי במספר מקרים חלו שינויים בחוות דעת של רופאי המכון, בעקבות פניה של פרקליטים לקבלת חווי"ד נוספת, חוזרת או הבהרה. בכל המקרים היה השינוי **לרעת הנאשם**. דוגמא למקרים חמורים במיוחד ניתן למצוא במקרה רופא המכון התבקש לתת חוות דעת כדי לתמוך בטענות המדינה, נגדה הוגשה תביעת נזיקין בהליך אזרחי. טיוטת חוות דעת רופא המכון הועברה להתייחסות הפרקליטות. על גבי הטיוטה נכתבו הערות ושינויים מבוקשים ע"י הפרקליטות לרבות למסקנת חוות הדעת (עמ' 47 לדו"ח). דוגמא נוספת הינה מקרה בו רופא המכון הפתולוגי קבע בחוות דעת א' כי המנוח מת כתוצאה מפגיעה בצד האחד של גופו (צד א'). אלא שהחשוד ברצח הודה שהכה את המנוח בצד ב', ולא בצד א', כך שחוות הדעת הזו מאוד לא נוחה לניהול התיק. **הפרקליט נפגש עם רופא המכון הפתולוגי, ובחלוף מספר ימים, הרופא הודיע כי חוות הדעת תתוקן ותועבר לפרקליטות**. הרופא מעביר חוות דעת ב', במסגרתה נקבע כי הפגיעה בצד ב' היא שגרמה לפגיעה הקטלנית במנוח ואף שלל במפורש אפשרות כי הפגיעה בצד א' היא בעלת פוטנציאל קטלני. **הפוך לחלוטין מהאמור בחוות דעתו הראשונה שלו**. נציב התלונות נפגש עם מנהל המכון הנוכחי הד"ר חן קוגל, שאומר שחוות הדעת המתוקנת של רופא המכון אינה נכונה. להשלמת הפאזל, כל השינויים האלה בחוות הדעת, הפגישות, והמכתבים, נעשים בלי שהסניגור יודע על כך דבר בזמן אמת (עמ' 37 לדו"ח). בעקבות מקרים אלו ומקרים נוספים שלא נבדקו ע"י הנב"ם, קרא המנהל המכהן של המכון לרפואה משפטית, ד"ר חן קוגל, לפתיחת תיקים בהם ישנו חשש לשינוי בחוות הדעת שניתנו ע"י מומחי המכון.²

דרישות לשינוי חוות דעת מקצועיות בהתאם לצרכי הפרקליטות – "נוהג מקובל"

התנהלות בעלת מאפיינים דומים, אם כי לא בתיק פלילי, נמצאה בהכרעת נציבת נב"ם בתיק 81/15, שם נמצא כי בכירות בפרקליטות ובמשרד היועמ"ש **פעלו לשינוי תצהיר חתום** שהוגש במסגרת הליך שהתנהל בבית הדין לעבודה. יצויין כי בעקבות מקרה זה הגישה התנועה למשילות ודמוקרטיה תלונה לוועדת האתיקה של לשכת עורכי הדין **שקבעה כי הפרקליטות ובכירות משרד המשפטים פעלו במקרה זה באופן לא אתי**. עוד יצויין כי תלונה שהוגשה בעניין זה במשטרת ישראל על ידי התנועה למשילות ודמוקרטיה, נסגרה באופן תמוה, "בטעות", כפי שקבע נציב תלונות הציבור על מייצגי המדינה בערכאות.

² ראו למשל - <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4968246,00.html>

חמור מזאת, ערר שהוגש כנגד סגירת התיק ע"י התנועה למשילות ודמוקרטיה נדחה בטענה כי "הנילוונות פעלו על פי הנוהג המקובל ביצוג המדינה בערכאות" – משמע, הנוהג המקובל ביצוג המדינה הינו כזה שנקבע לגביו כי הוא פגום ומעלה חשש להדחת עד ושיבוש הליכי משפט.

בעקבות מקרים אלו מתעורר חשש כבד כי שינויים בראיות ובחוות דעת הובילו להרשעתם של חפים מפשע, וכי אזרחים חפים מפשע יושבים בימים אלו ממש בבית הכלא על לא עוול בכפם.

מניעת ביקורת כתרבות ארגונית:

לאורך כל תקופת פעולתה של הנבתיים ועוד לפני הקמתה, פעלו הפרקליטים למניעת הביקורת, לשיבוש הבדיקות ולהשבתת פעולתה התקינה של הנציבות. כך למשל פתחו הפרקליטים בחודש פברואר 2015 בעיצומים כמחאה נגד הפעלת נציבות הביקורת, עיצומים אלו נמשכו למעלה מ-4 חודשים. בדומה, לפני הקמתה של הנציבות התנגד וועד הפרקליטים לעצם הקמתה ולאפשרות שתבצע ביקורת פרטנית. לאחר מכן, ובמהלך חקיקת חוק נציבות הביקורת שינו הפרקליטים את עמדתם והתנגדו לביקורת מערכתית. לעמדה זו הצטרפו גם נציגי הנהלת הפרקליטות.

בנוסף, במהלך הכנת הדו"ח ע"י נציבת הנבתיים הקודמת, נמנעו הפרקליטים מלשתף פעולה ואף נמנעו מלחשוף חומרים ומסמכים שנדרשו. כך עולה גם מתיאור נסיבות עריכת הדו"ח (עמ' 8 לדו"ח הנבתיים).

דווקא מהגוף האמון על מלחמה בשחיתות ובפשיעה מצופה היה לפעול בשקיפות מלאה ותוך שמירה קפדנית על אמון הציבור, ולא להילחם ולהתנגד לביקורת שמטרתה שיפור פעולתו ומניעת פגיעה בחפים מפשע.

אימוץ המלצות הדו"ח

נכון לאמץ את המלצות הדו"ח, לתיעוד מלא וכפול של כל קשר בין הפרקליטות לבין המכון לרפואה משפטית, והעברת מלוא התיעוד לסנגוריה, ללא הותרת שיקול דעת לפרקליטות בשאלה האם מדובר בחומר חקירה או בתרשומת פנימית. ולמסד, בהתאם להמלצות, הליכי פיקוח ובקרה על ביצוע המלצות הדו"ח.

חזקה על המכון לרפואה משפטית שיפעל בהתאם להמלצות הנוספות, לתיקון נהלי העבודה במכון, ובממשק בין המכון לבין הפרקליטות, ובהם חובת הנמקת השינויים, העברת מלוא "תיק העבודה" לפרקליטות ולסניגוריה, נוכחות מומחה מטעם הסניגוריה, שמירת תיעוד במכון לצורך הבטחת אובייקטיביות חוות הדעת ולהטמעת הקוד האתי.

בנוסף יש צורך בבדיקה מערכתית ושיטתית של תיקי עבר, כדי להבטיח שאין חפים מפשע שהורשעו על לא עוול בכפם, ויושבים כיום בבתי הכלא, בעוד האשמים האמתיים חופשיים לנפשם.

הקמת ביקורת מערכתית

בתזכיר החוק שהפיץ משרד המשפטים להקמת הנציבות נכתב:

מערך התביעה ומייצגי המדינה בערכאות כולל מאות תובעים ומייצגים אשר מפעילים שיקול דעת בצורה מבוזרת, כאשר הכוח המסור להם לשם שמירה על האינטרס הציבורי הינו רב. במצב דברים זה **חיוני כי תיערך בדיקה שוטפת ויזומה של תופעות רוחביות במערך התביעה וייצוג המדינה בערכאות לשם איתור תקלות חוזרות, חוסר אחידות ביישום הכללים המחייבים, כשלים, הסדרים חסרים המחייבים השלמה וכיו"ב.** (ההדגשה אינה במקור)

בסופו של דבר, במהלך החקיקה, נמחק הסעיף ולמעשה בוטלה הביקורת המערכתית על הפרקליטות. הדו"ח, ומסקנותיו העגומות, מעלים את הצורך הדחוף בהפעלת ביקורת מערכתית שכזו.

יש לפעול בהקדם לתיקון חקיקה, שיעניק לנציב התלונות את הסמכות לבצע ביקורת מערכתית על הפרקליטות ועל מערך התביעה.

עו"ד זאב לב
חוקר

עו"ד שמחה דן רוטמן
יועץ משפטי לתנועה ומנהל מחקר

